

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๐
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้ สมปยุตฺตา ยถาโยคํ ฯลฯ สงฺคโห นาม นียเต ฯ
ข. ให้อธิบายความเป็นไปแห่งเวทนา ๓ มาดู?
๒. ก. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่เหตุกจิต เอกเหตุกจิต ทวิเหตุกจิต ตติเหตุกจิต
ส่วนจตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต นั้นไม่มี ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุใด ?
ข. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่าง อเหตุกจิต กับสเหตุกจิต ?
๓. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนั้น เพราะเหตุใด ?
ให้แสดงฐานโดยพิสดารว่า มีจำนวนเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? พร้อมทั้งยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดงด้วย
๔. ให้แสดงการจำแนกทวาริกจิต และ ทวารวิมุตตจิตโดยอารมณ์ ๖
๕. ก. จิตที่รับอารมณ์โดยแน่นอนมีกี่ประเภท คืออะไรบ้าง ?
ข. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้
ฉวตฺถํ นิสฺสิตา กาเม สตฺต รูปे จตฺตพฺพิธา
ตฺวตฺถํ นิสฺสิตา รูปे ธาเตวกา นิสฺสิตา มตา ฯ
๖. ก. สมุจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? ให้ยกวจนัตถะขึ้นแสดงด้วย ?
ข. พระอนุรุธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด ? คืออะไรบ้าง ?
ให้บอกความหมายของหมวดนั้น ๆ มาด้วย ?
๗. ความยึดมั่นในอารมณ์ เรียกว่าอะไร มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง? ให้แสดงมาพร้อมทั้งความหมาย
และองค์ธรรม
๘. ก. ให้จำแนกอินทรีย์ ๒๒ โดยจิต เจตสิก รูป
ข. จงแสดงความหมายพร้อมทั้งองค์ธรรมของอนัญญาตัญญูสสามิตินทรีย์ อัญญินทรีย์
อัญญาตาวินทรีย์
๙. ก. ให้แสดงเหตุผลที่วิริยะดวงเดียว เป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้
ข. จงจำแนกกองกรรม ๘ โดยสีลขันธ์ สมาธิขันธ์ ปัญญาขันธ์
๑๐. ก. ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง ?
ข. ให้แสดงอริยสัจจะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๐
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะโท

สอบวันอาทิตย์ที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๕ ข้อ ๒๕ คะแนน เวลา ๑๕ นาที

๑. ให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย ?

ตอบ แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย

๑. เวทนาสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิกโดยประเภทแห่งเวทนา ๓ หรือ ๕
๒. เหตุสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิกโดยประเภทแห่ง เหตุ ๖
๓. กิจจสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิกโดยประเภทแห่ง กิจ ๑๔ และฐาน ๑๐
๔. ทวารสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิกโดยประเภทแห่ง ทวาร ๖
๕. อารัมมณสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิกโดยประเภทแห่ง อารัมมณ ๖
๖. วัตถุสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิกโดยประเภทแห่งวัตถุ ๖

๒. วิญญูญาณธาตุ ๗ คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย

ตอบ ๑. จักขุวิญญูญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ จักขุวิญญูญาณจิต ๒

๒. โสทวิญญูญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ โสทวิญญูญาณจิต ๒

๓. ฆานวิญญูญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ ฆานวิญญูญาณจิต ๒

๔. ชิวหาวิญญูญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาวิญญูญาณจิต ๒

๕. กายวิญญูญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ กายวิญญูญาณจิต ๒

๖. มโนธาตุ องค์ธรรมได้แก่ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ปัญจทวาราวชชนจิต ๑

๗. มโนวิญญูญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ จิต ๗๖ หรือ ๑๐๘ (เว้นทวิปัญจวิญญูญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

๓. ก. คำว่า เหตุ หมายความว่าอย่างไร และธรรมที่เป็นเหตุได้นั้นได้แก่อะไรบ้าง ?

ข. จงจำแนกเหตุเหล่านั้นมาโดยบุคคล ๕ จำพวก มีปุถุชน เป็นต้น มาให้ถูกต้องตามหลัก ?

ตอบ ก. คำว่า เหตุ หมายความว่า เป็นธรรมที่ให้ผลเกิดขึ้น และให้ผลธรรมนั้นตั้งมั่นในอารมณ์ และให้เจริญขึ้นได้ และธรรมที่เป็นเหตุได้นั้น ได้แก่เจตสิกมีอยู่ ๖ คือ

๑. โลภะ ความอยากได้ ๒. โทสะ ความโกรธ ๓. โมหะ ความไม่รู้

๔. อโลภะ ความไม่อยากได้ ๕. อโทสะ ความไม่โกรธ ๖. ปัญญา ความไม่หลง คือรู้

ข. ถ้าจำแนกโดยประเภทแห่งบุคคลแล้วมี ๒๖ คือ เหตุที่เกิดในปุถุชนมี ๖ ได้แก่ โลภเหตุ โทสเหตุ โมหเหตุ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

เหตุที่เกิดในโสดาบันบุคคลมี ๖ ได้แก่ โลภเหตุ โทสเหตุ โมหเหตุ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

เหตุที่เกิดใน สกทาคามีบุคคล มี ๖ ได้แก่ โลภเหตุ โทสเหตุ โมหเหตุ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

เหตุที่เกิดใน อนาคามีบุคคล มี ๕ ได้แก่ โลภเหตุ โมหเหตุ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ
เหตุที่เกิดในพระอรหันต์ มี ๓ ได้แก่ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

๔. ในจำนวนองค์มรรค ๑๒ นี้ องค์มรรคที่เป็นเหตุและเป็นหนทางให้ไปถึง สุตติภูมิ และพระนิพพาน นั้น มีอยู่เท่าไร ? คืออะไร? องค์มรรคที่เป็นเหตุ และเป็นหนทางให้ไปถึงทุกคติภูมิ มีเท่าไร ? คืออะไร ?

ตอบ ในจำนวนองค์มรรค ๑๒ นี้

องค์มรรคที่เป็นเหตุและเป็นหนทางให้ไปถึง สุตติภูมิ และพระนิพพาน มีอยู่ ๘ คือ

๑. สัมมาทิฐิ	๒. สัมมาสังกัปปะ	๓. สัมมาวาจา	๔. สัมมากัมมันตะ
๕. สัมมาอาชีวะ	๖. สัมมาวายามะ	๗. สัมมาสติ	๘. สัมมาสมาธิ

องค์มรรคที่เป็นเหตุ และเป็นหนทางให้ไปถึงทุกคติภูมิ มีอยู่ ๔ คือ

๑. มิจฉาทิฐิ	๒. มิจฉาสังกัปปะ	๓. มิจฉาวายามะ	๔. มิจฉาสมาธิ

๕. คำว่า ชั้นร หมายถึงความว่าอะไร ให้แสดงชั้นร ๕ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

ตอบ คำว่า ชั้นร หมายถึงความว่า เป็นกลุ่ม เป็นกอง

แสดงชั้นร ๕ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ดังนี้ คือ

๑. รูปชั้นร	กองรูป	องค์ธรรมได้แก่ รูป ๒๘
๒. เวทนาชั้นร	กองเวทนา	องค์ธรรมได้แก่ เวทนาเจตสิกที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑
๓. สัญญาชั้นร	กองสัญญา	องค์ธรรมได้แก่ สัญญาเจตสิกที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑
๔. สังขารชั้นร	กองสังขาร	องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๐ (เว้นเวทนา สัญญา) ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ตามสมควร

๕. วิญญานชั้นร	กองจิต	องค์ธรรมได้แก่จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๐
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้

สมปยุตตา ยถาโยคํ ฯลฯ สงคโห นาม นียเต ฯ

ข. ให้อธิบายความเป็นไปแห่งประเภทเวทนา ๓ มาดู?

ตอบ ก. แปลคาถาดังต่อไปนี้

สภาวะธรรม ๕๓ คือ จิต และเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญญาส ว่าโดยลักษณะของตน ๆ

ประกอบด้วย

เอกุปปาทตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิต และ เจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้นของจิต โดยประเภทแห่งเวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณ์ และวัตถุ ตามสมควร

ข. ความเป็นไปแห่งประเภทของเวทนา ๓ มีดังนี้ การเสวยอารมณ์ของสัตว์ทั้งหลายนั้น ย่อมมีอยู่ ๓ อย่างด้วยกันคือ

๑. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกสบาย เรียกว่า สุขเวทนา

๒. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกไม่สบาย เรียกว่า ทุกขเวทนา

๓. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกเฉยๆ ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์ เรียกว่า อุเบกขาเวทนา

๒. ก. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่เหตุทุกจิต เอกเหตุจิต ทวิเหตุจิต ตติเหตุจิต

ส่วนจตุเหตุจิต ปัญจเหตุจิต ฉเหตุจิต นั้นไม่มี ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุใด ?

ข. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่าง อเหตุจิต กับ สเหตุจิต ?

ตอบ ก. การที่จิตทุกจิต ปัญจเหตุจิต ฉเหตุจิตไม่มีนั้น เพราะอกุศลเหตุมีเพียง ๓ กุศลเหตุและอัปยาคเหตุก็มีเพียง ๓ ธรรมดาอกุศลเหตุ กับ กุศลเหตุ หรือกับอัปยาคเหตุ นั้น เกิดขึ้นพร้อมกันในจิตดวงเดียวกันไม่ได้ ฉะนั้น จตุเหตุจิต ปัญจเหตุจิต ฉเหตุจิต จึงไม่มี

ข. ความแตกต่างกันระหว่างอเหตุจิต กับ สเหตุจิต นั้นคือ

๑. อเหตุจิต จิตที่ไม่มีเหตุ นั้น มีกำลังอ่อน ไม่มั่นคงในการรับอารมณ์

สเหตุจิต จิตที่มีเหตุ มีกำลังเข้มแข็ง มั่นคงในการรับอารมณ์

๒. อเหตุจิต เมื่อว่าโดยชาติแล้วมี ๒ ชาติ คือวิปากชาติ กับ กิริยาชาติ

สเหตุจิต เมื่อว่าโดยชาติแล้วมี ๔ ชาติ คือ กุศลชาติ อกุศลชาติ วิปากชาติ กิริยาชาติ

๓. อเหตุจิต เป็นกามพวกเดียว

สเหตุจิต เป็นกามะ มหัคคตะ และโลกุตตระได้ทั้ง ๓

๔. อเหตุจิต เป็นโลภียะ

สเหตุกจิต เป็นโลกียะ และโลกุตตระได้ทั้ง ๒

๓. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะเหตุใด ?

ให้แสดงฐานโดยพิสดารว่า มีจำนวนเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? พร้อมทั้งยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดงด้วย

ตอบ กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ทสสนกิจ สวณกิจ ฌายนกิจ
สายนกิจ ผุสณกิจ ทั้ง ๕ นี้ต้องตั้งอยู่ในระหว่าง ปัญจทวาราวชชนจิต กับ สัมปฏิจจณจิต เท่านั้น ตั้งอยู่ที่
อื่นไม่ได้ ฐานนี้เรียกว่า ปัญจวิญญาณฐาน ด้วยเหตุนี้ฐานจึงมีเพียง ๑๐ ฐาน

ฐานโดยพิสดาร มีจำนวน ๒๕ คือ

ปฏิสนธิฐาน มี ๑ ภวังคฐาน มี ๑ อวชชนฐาน มี ๒ ปัญจวิญญาณฐาน มี ๑ สัมปฏิจจณฐาน มี
๑ สันตிரณฐาน มี ๑ โวภูตัพพนฐาน มี ๒ ชวนฐาน มี ๑ ตทาร์หมณฐานมี ๒ จุตติฐาน มี ๓ รวมเป็นฐาน
๒๕ ดังมีหลักฐานบาลีแสดงว่า

สนธิ เอกัง ฌ ภวังค์

ทวารชชนํ ปญจาทุยกํ

เทว โว โช ฌ ตทาเทวติ

จุตติติ ปญจวิสติ.

๔. ให้แสดงการจำแนกทวาริกจิต และ ทวารวิมุตตจิตโดยอาร์มณ ๖

ตอบ แสดงการจำแนกทวาริกจิต และทวารวิมุตตจิตโดยอาร์มณ ๖ ดังนี้ คือ

๑. จักขุทวาริกจิต ๔๖ มีรูปารมณที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว

๒. โสตทวาริกจิต ๔๖ มีสัททารมณที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว

๓. ฆานทวาริกจิต ๔๖ มีคันธารมณที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว

๔. ชิวหาทวาริกจิต ๔๖ มีรสารมณที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว

๕. กายทวาริกจิต ๔๖ มีโผฏฐัพพารมณที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว

๖. มโนทวาริกจิต ๖๗ หรือ ๙๙ มีอาร์มณ ๖ ที่เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต และกาลวิมุตต์ ตาม
สมควรแก่อาร์มณ

๗. ทวารวิมุตตจิต ที่เกิดขึ้นทำหน้าที่ปฏิสนธิ ภวังค์ จุตติ ทั้ง ๑๙ ดวงนี้ มีอาร์มณหนึ่งอาร์มณใด
ในบรรดาอาร์มณทั้ง ๖ ที่เรียกว่า กรรม กรรม นิमित คตินิมิต ซึ่งเป็นปัจจุบัน อดีต และ
บัญญัติ ที่จิตทวาริกมรณาสันชวณะ รับเอามาจากภวก่อน เมื่อใกล้จะตายเป็นส่วนมาก

๕. ก. จิตที่รับอาร์มณโดยแน่นอนมีกี่ประเภท คืออะไรบ้าง ?

ข. จงแปลคาถาต่อไปนี้

ฉวตถุํ นิสสิตา กามะ

สตต รุเป จตฺตพพิธา

ติวตถุํ นิสสิตา รุเป

ธาเตวกา นิสสิตา มตา ฯ

ตอบ ก. จิตที่รับอาร์มณแน่นอนมี ๔ ประเภท คือ

จิต ๒๕ ดวงคือ ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันตிரณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ หลีตูป
ปาหจิต ๑ เกิดได้ในอาร์มณ ๖ ที่เป็นกามธรรมอย่างเดียว

จิต ๖ ดวงคือ วิญญาณัญญาตนะฉานจิต ๓ เนวสัญญานาสัญญาตนะฉานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็น มหัคคตะ อย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวงคือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้น อภิญญาจิต ๒) อาภาสอันญาตนะฉานจิต ๓ อากิญจัญญาตนะฉานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็น บัญญัติ อย่างเดียว

จิต ๘ ดวงคือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นนิพพาน อย่างเดียว

ข. คานานี้แปลความหมายว่า

นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบ วิญญาณธาตุ ๗ ที่อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดในกามภูมิ ๑๑

พึงทราบ วิญญาณธาตุ ๔ คือ จักขุวิญญาณธาตุ โสตวิญญาณธาตุ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ที่อาศัยวัตถุรูป ๓ คือ จักขุวัตถุ โสตวัตถุ หทัยวัตถุ เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอัสัญญัตตภูมิ)

พึงทราบ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ที่ไม่ได้อาศัยวัตถุรูป เกิดในรูปภูมิ ๔

๖. ก. สมุจจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? ให้ยกฉนวนัตถะขึ้นแสดงด้วย ?

ข. พระอนุรุธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกความหมายของหมวดนั้น ๆ มาด้วย ?

ตอบ ก. สมุจจยสังคหะ หมายความว่า ปริจเฉทที่แสดงการรวบรวมปรมัตถธรรมทั้ง ๔ ที่มีสภาพเข้ากันได้ให้อยู่เป็นหมวด ๆ ชื่อว่าสมุจจยสังคหะ ดังมีฉนวนัตถะแสดงว่า

สห อัจฉินเต เอตถาติ สมุจจโย (วา) สํ ปิณฺเฑตฺวา อัจฉินเต เอเตนาติ = สมุจจโย

ปริเฉทที่ชื่อว่าสมุจจยะ เพราะเป็น ปริจเฉทที่แสดงรวบรวมปรมัตถธรรมทั้ง ๔ ประการพร้อมกัน (หรือ) ปริจเฉทที่ชื่อว่าสมุจจยะ เพราะเป็นเหตุแห่งการรวบรวมปรมัตถธรรมที่มีสภาพเข้ากันได้ให้อยู่เป็นหมวด ๆ

ข. พระอนุรุธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็น ๔ หมวดคือ

๑. อุกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง

๒. มิสสกสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะทั้ง ๓ ปนกันหมวดหนึ่ง

๓. โพธิปักขิยสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง

๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกัน หมวดหนึ่ง

๗. ความยึดมั่นในอารมณ์ เรียกว่าอะไร มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง? ให้แสดงมาพร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

ตอบ ความยึดมั่นในอารมณ์ เรียกว่า อุปาทาน มี ๔ คือ

๑. กามอุปาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในกามคุณอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิกที่ในโลภมูลจิต ๘

๒. ทิฏฐุปาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในความเห็นผิด ที่นอกจากสัลลพตปราคาสทิฏฐิ และอัตตวาททิฏฐิ องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔

๓. สัลลพตูปาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในการปฏิบัติผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔

๔. อัตตวาทูปาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในรูปนามขันธ ๕ ว่าเป็นตัวเป็นตน องค์ธรรมได้แก่

ทวิภูติเจตสิก ที่ในทวิภูติคตสัมปยุตตจิต ๔

๘. ก. ให้จำแนกอินทรีย์ ๒๒ โดยจิต เจตสิก รูป

ข. จงแสดงความหมายพร้อมทั้งองค์ธรรมของอนัญญาตัญญูสามิตินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์

ตอบ ก. จำแนกอินทรีย์ ๒๒ โดยจิต เจตสิก รูป นั้นมีดังนี้คือในอินทรีย์ ๒๒ นั้น จักขุนทรีย์ โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ อิตลินทรีย์ ปุริสินทรีย์ รวม ๗ อินทรีย์นี้เป็นรูป ชิวิตินทรีย์ เป็นเจตสิกและรูป มนินทรีย์เป็นจิต สุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ อุpekขินทรีย์ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญาตัญญูสามิตินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์รวม ๑๓ อินทรีย์นี้เป็นเจตสิก

ข. อนัญญาตัญญูสามิตินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ตนไม่เคยรู้ องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในโสดาปัตติมรรคจิต ๑ อัญญินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ตนเคยรู้ องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในมรรคจิตเบื้องบน ๓ และผลจิตเบื้องต่ำ ๓ อัญญาตาวินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ สิ้นสุดแล้ว องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในอรหัตตผลจิต ๑

๙. ก. แสดงเหตุผลที่วิริยะดวงเดียว เป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้

ข. จงจำแนกองค์มรรค ๘ โดยสี่ลขันธ สมาธิขันธ ปัญญาขันธ

ตอบ ก. วิริยะดวงเดียวเป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้ เพราะกิจของวิริยะในที่นี้มีอยู่ ๔ อย่างคือ

๑. พยายามเพื่อ ละอกุศลที่เกิดแล้ว
๒. พยายามเพื่อ ไม่ให้ออกุศลใหม่เกิด
๓. พยายามเพื่อ ให้ออกุศลใหม่เกิด
๔. พยายามเพื่อ ให้ออกุศลที่เกิดแล้วเจริญรุ่งเรืองขึ้น

ข. การจำแนกองค์มรรค ๘ โดยสี่ลขันธ สมาธิขันธ ปัญญาขันธ

๑. สัมมาวาจา ๒. สัมมกัมมันตะ ๓. สัมมาอาชีวะ
- องค์มรรคทั้ง ๓ นี้ สงเคราะห์เข้าใน สี่ลขันธ
๔. สัมมาวาายามะ ๕. สัมมาสติ ๖. สัมมาสมาธิ
- องค์มรรคทั้ง ๓ นี้ สงเคราะห์เข้าใน สมาธิขันธ
๗. สัมมาทิฐิ ๘. สัมมาสังกัปปะ
- องค์มรรคทั้ง ๒ นี้ สงเคราะห์เข้าใน ปัญญาขันธ

๑๐. ก. ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง ?

ข. ให้แสดงอริยสัจจะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

ตอบ ก. ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ ๑. ขันธ ๒. อุปาทานักขันธ ๓. आयตนะ ๔. ธาตุ ๕. สัจจะ

ข. อริยสัจจะ มี ๔ อย่างคือ

๑. ทุกขสัจจะ ธรรมที่เป็นทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ (เว้นโลกะ) รูป ๒๘

๒. สมุทยสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก

๓. นิโรธสัจจะ ธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่นิพพาน

๔. มรรคสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ มัคคังคเจตสิก ๘ ดวง มีปัญญาเจตสิกเป็นต้น ที่ในมรรคจิต ๔

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย